

कास्की, पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका
बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय: एक अध्ययन
शोध-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकायअन्तर्गत
पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र/मानवशास्त्र तथा
ग्रामीण विकास विभागमा समाजशास्त्र स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधार्थी:

रीता न्यौपाने

रोल नं. १४१/२०६०

रजिष्ट्रेशन नं. ६-१-२९७-५१७-९७

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस

पोखरा

२०६७

कास्की, पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय: एक अध्ययन
शोध-पत्र-२०६७

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा श्री रीता न्यौपानेले तयार गर्नुभएको कास्की पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय एक अध्ययन: विषयक यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

शान्ति भूषाल

शोध-निर्देशक

पृथ्वीनारायण क्याम्पस

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी सङ्काय तथा समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि श्री रीता न्यौपानेले यस विभागमा प्रस्तुत गर्नुभएको कास्की पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय एक अध्ययन: विषयक यस शोधपत्रलाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख: शान्ति भूपाल .....
२. विशेषज्ञ: .....
३. शोध-निर्देशक: शान्ति भूपाल .....

मिति : २०६७

भाषा सम्पादन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागका छात्रा श्री रीता न्यौपानेले समाजशास्त्र/मानवशास्त्र खण्ड अन्तरगत स्नाकोत्तर तह द्वितीय वर्ष आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि कास्की पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय एक अध्ययनः शीर्षकको शोधपत्र भाषिक सम्पादन मैले गरेकी हुँ । तहगत दृष्टिले यस शोधपत्रको भाषाबाट म सन्तुष्ट छु ।

.....

कूलप्रसाद खनाल

मिति : २०६७

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष आठौं पत्रको प्रयोजनका निमित्त कास्की पोखरास्थित नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको समाजशास्त्रीय एक अध्ययन: शीर्षकको यो शोधकार्य मैले विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु शान्ति भूषालको निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ। सर्वप्रथम म उहाँको सद्भावपूर्ण सल्लाह, सुझाव र कुशल निर्देशनप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। मलाई सधैं अध्ययनको प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु द्वय सह-प्राध्यापक श्री तारानाथ बराल तथा श्री कूलप्रसाद खनालप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। शोधकार्यका लागि आवश्यक पर्ने पुस्तक, पत्रपत्रिकाहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने जिल्ला बालकल्याण समिति पोखराप्रति पनि म आभारी छु।

यहाँसम्मको अध्ययनको लागि सधैं हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा पूजनीय बुवा नारायणप्रसाद न्यौपाने तथा आमा अम्बिकादेवी न्यौपाने, दिदी गीता न्यौपाने, दाजुहरू अच्युत न्यौपाने साथै विदुर न्यौपानेप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। प्रस्तुत शोधपत्रलाई अगाडि बढाउन हरतरहले मलाई सहयोग गर्नुहुने मेरा भाइहरू गोपीकेश आचार्य, सुरेश न्यौपाने, अविरल क्षेत्री तथा बहिनी विजया आचार्यप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

यस शोधकार्यलाई प्रारम्भदेखि यस अवस्थासम्म विभिन्न क्षेत्रबाट महत्त्वपूर्ण सहयोग प्रदान गर्नुहुने नमस्ते बालगृहका संस्थापक श्री भीष्मराज पौडेल, श्री विश्वराज पौडेल तथा सम्पूर्ण कर्मचारी वर्गहरूप्रति पुनः आभार प्रकट गर्दै प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि पृथ्वीनारायण क्याम्पस, समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई शुद्धसँग टङ्गण गरिदिने कञ्चन कम्प्युटरकी शकुन्तला कुँवरप्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

रीता न्यौपाने

मिति : २०६७

विषयसूची

	पृष्ठ
सिफारिस-पत्र	(ख)
स्वीकृति-पत्र	(ग)
भाषा सम्पादन	(घ)
कृतज्ञता ज्ञापन	(ङ)
तालिका सूची	(ज)
अध्याय एक : अध्ययनको सामान्य परिचय	१-९
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४ अध्ययनको औचित्य	६
१.५ अध्ययनको सीमा	७
१.६ अध्ययनको संगठन	८
अध्याय दुई : साहित्य समीक्षा	१०-३५
२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा	१०
२.२ बालअधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघको महासन्धि	१९
२.३ द्वन्द्वपछि बालबालिकाको अवस्था	२१
२.४ पूर्वसाहित्यको समीक्षा/बालबालिका सम्बन्धी विभिन्न अध्ययनहरू	३२
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	३६-३९
३. अध्ययन विधिहरू	३६
३.१ सामान्य परिचय	३६
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	३६
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत र प्रकृति	३७
३.४ जनसंख्या र जनगणना विधि	३७
३.५ प्राथमिक तथ्याङ्क संकलनका विधिहरू	३७
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण	३९
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्र	४०-४५
४.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौट	४०
४.२ अध्ययन क्षेत्रको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	४०
४.३ नेपालको भौगोलिक अवस्था	४१

४.४	हावापानी	४२
४.५	जनसंख्या (च)	४२
४.६	बालगृहका उद्देश्यहरू	४३
	४.६.१ खानाको व्यवस्था	४३
	४.६.२ शिक्षाको व्यवस्था	४३
	४.६.३ लत्ताकपडाको व्यवस्था	४३
	४.६.४ औषधि उपचारको व्यवस्था	४३
	४.६.५ सांस्कृतिक व्यवस्था	४४
	४.६.६ मनोरञ्जनको व्यवस्था	४४
	४.६.७ खेलकूदको व्यवस्था	४४
	४.६.८ भौतिक सुविधा	४४
	४.६.९ अन्य व्यवस्था	४५
अध्याय पाँच :	जनसांख्यिक र सामाजिक विशेषता एवं भविष्यप्रतिको चाहना	४६-६४
५.१	उत्तरदाताको उमेरको विवरण	४६
५.२	लिङ्गको आधारमा उत्तरदाता	४८
५.३	भाषाका आधारमा उत्तरदाता	४९
५.४	जात-जातिका आधारमा उत्तरदाता	५१
५.५	धर्म	५४
५.६	उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था	५५
५.७	कक्षाको आधारमा अध्ययनरत उत्तरदाताको शैक्षिक विवरण	५६
५.८	जन्मस्थानको आधारमा उत्तरदाता	५७
५.९	उत्तरदाता बालगृहमा आउनुका कारणहरू	५९
५.१०	दैनिक गतिविधि	६१
५.११	पढिसकेपछि भविष्य प्रतिको सोचाइ	६२
अध्याय छः		६५-६८
६.१	सारांश, निश्कर्ष र सुभावा	६५
६.२	प्राप्ति	६६
६.३	निष्कर्ष	६८
६.४	सुभावा	६८

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

अनुसूची-१ प्रश्नावली

अनुसूची-२ छायाँ चित्रहरु

(छ)

तालिका सूची

तालिका	पृष्ठ
२.१ विश्वमा बालबालिकाको अवस्था-२०११	२६
२.२ विश्वमा बालबालिकाको अवस्था-२०११	२८
२.३ जिल्लाका बालबालिकाको कूल जनसंख्या	२९
२.४ कास्की जिल्लामा संचालित बालगृहहरुको विवरण	३१
२.५ बालगृहहरुमा संरक्षित बालबालिका	३१
५.१ बालगृहमा आश्रित उत्तरदाताहरुको उमेर विवरण	४७
५.२ लिङ्गको आधारमा उत्तरदाता	४८
५.३ भाषाका आधारमा उत्तरदाता	५०
५.४ जातजातिका आधारमा उत्तरदाता	५२
५.५ धर्मका आधारमा उत्तरदाता	५४
५.६ कक्षा समूहको आधारमा उत्तरदाता	५६
५.७ जन्मस्थानको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	५८
५.८ उत्तरदाता बालगृहमा आउनुका कारणहरुको विवरण	५०
५.९ उत्तरदाताहरुको दैनिक गतिविधि विवरण	६२
५.१० भविष्यप्रति उत्तरदाताको चाहना	६३

नमस्ते बालगृह बैदाम पोखराका बालबालिकाहरूको विभिन्न
भ्रमणहरू:

